

ALINA SZWARC-ADAMIUK
WYDZIAŁ PEDAGOGIKI I PSYCHOLOGII
UNIwersytet w Białymstoku

EDUKACJA MIĘDZYKULTUROWA W POZALEKCYJNYCH FORMACH KSZTAŁCENIA – KOMUNIKAT Z BADAŃ¹

Zamiast wstępu

Funkcjonowanie szkół w warunkach różnorodności kulturowej było i nadal jest poddawane głębokim analizom w wielu środowiskach naukowych. Wielokulturowość świata została ujawniona, co z pewnością pomaga uwrażliwić na inność i odmienność, ale obok codzienności staje się przede wszystkim wyzwaniem edukacyjnym [Nikitorowicz, 2005: 14-15]. Jak twierdzi J. Nikitorowicz, fakt zauważenia i nadania znaczenia zjawiskom zróżnicowania kulturowego stanowi jedną z idei koncepcji edukacji międzykulturowej, postrzeganej jako „ogół wzajemnych wpływów i oddziaływań jednostek i grup, instytucji, organizacji, stowarzyszeń, związków, sprzyjających takiemu rozwojowi człowieka, aby stawał się on w pełni świadomym i twórczym członkiem wspólnoty rodzinnej, lokalnej, regionalnej, wyznaniowej, narodowej, kontynentalnej, kulturowej i globalnej – planetarnej oraz był zdolny do aktywnej samorealizacji własnej, niepowtarzalnej i trwałej tożsamości i odrębności” [Nikitorowicz, 2003: 934]. Dlatego proces kształcenia w (i do) wielokulturowości staje się dziś koniecznością, bowiem, jak podkreśla T. Lewowicki „nie zacieranie różnic, ale świadomość ich istnienia, istoty, a także poznawanie, akceptowanie, przyjmowanie cech innej kultury (przyjmowanie wzajemne przez członków różnych grup) mają zapewnić powodzenie edukacji międzykulturowej. Taka edukacja ma przygotować do życia w postnowoczesnym świecie, w którym zróżnicowanie jest stanem naturalnym” [Lewowicki, 2002: 34].

Autorzy – P. Dalin i V. Rust wśród funkcji szkoły XXI wieku, stanowiących pewnego rodzaju posłannictwo, czy misję społeczną, wymieniają m.in.

¹ Praca naukowa finansowana ze środków na naukę w latach 2009-2011 jako projekt badawczy

służbę dla wielokulturowości, której celem jest przede wszystkim zrozumienie i szacunek dla kulturowej różnorodności, promowanie zrozumienia dla kulturowego i etnicznego dziedzictwa ludzkości, nabywanie wiedzy, umiejętności i postaw tolerancji dla odmienności, promowanie odpowiedzialności wobec kultury narodowej i ogólnoludzkiej, budowanie odpowiedniego programu działań w tym zakresie. Autorzy zauważają ponadto potrzebę zmian w strukturze współczesnych i przyszłych programów szkolnych, proponują uzupełnić je o dwa zasadnicze elementy – Ja, Inni [Bogaj, 2000: 86-88]. O konieczności realizacji tego typu treści pisze również J. Nikitorowicz. Według autora należy robić to w taki sposób, by umożliwić uczniom gruntowne poznanie własnej kultury (z jej wartościami i specyfiką) przy jednoczesnym poznawaniu kultur „innych” – ich wspieraniem, ale i dialogowym wyzwaniem i współdziałaniem. Dlatego też zauważa potrzebę konstruowania programów szkolnych, których celem powinno być wyposażenie w wiedzę z zakresu odmiennych grup etnicznych, ich rozpoznanie i zrozumienie, kształtowanie otwartych i tolerancyjnych postaw wobec „inności” [Nikitorowicz, 2002: 264, 280-281].

Rzeczywistość ukazuje jednak, iż w zasadzie brak jest współczesnych badań bezpośrednio związanych z doбором i realizacją treści kształcenia w tym aspekcie. Problematyka doboru treści w ogóle nie cieszy się popularnością w badaniach naukowych. Jak stwierdza H. Komorowska – niewiele jest z tego zakresu stanowisk teoretycznych, a jeszcze mniej badań empirycznych [Komorowska, 1999: 8]. Jednym z powodów takiej sytuacji mogły być ujednocnione programy nauczania, ale podkreślić należy, iż od pewnego już czasu przyznaje się uczestnikom procesu dydaktyczno-wychowawczego większą swobodę w doborze treści kształcenia. To, jak pisze A. Siemak-Tylikowska, w dużej mierze spowodowało koncentrowanie się badań pedagogicznych wokół metod, form kształcenia oraz środków dydaktycznych, mniej uwagi przywiązywano do treści [Siemak-Tylikowska, 1985: 18]. Z pewnością dzisiejsza szkoła w tym zakresie funkcjonuje nieco inaczej niż jeszcze kilkanaście lat temu, bowiem reforma z 1999 roku wniosła wiele zmian również w tym zakresie. Stąd, jak zauważają dydaktycy, dokonanie wnikliwej analizy treści w ogóle oraz konieczność wprowadzenia w nich zmian, zalicza się do najważniejszych i najpilniejszych zadań współczesnej edukacji [Karpińska, 2001: 194], bowiem, jak się okazuje – w dalszym ciągu charakteryzuje je encyklopedyzm, werbalizm, uniformizm, jednostronność [szerzej: Kupisiewicz, 1995: 11-12; Karpińska, 2001: 194 i nast.; Niemiec, 2002: 13].

Wyniki badań własnych

Badania przeprowadzono 2009 roku, w szesnastu szkołach w południowo-wschodniej części województwa podlaskiego, w czterech powiatach o różnym stopniu zróżnicowania kulturowego: hajnowskim i bielskim (ponad 20%) oraz siemiatyckim i białostockim (ponad 4%)². Jednym z celów badań było ustalenie na ile i w jaki sposób treści dotyczące wielokulturowości są realizowane w gimnazjach. Metodą badań był sondaż diagnostyczny, a jedną z wykorzystanych technik – badanie dokumentów, co umożliwiło ustalenie treści realizowanych w ramach zajęć pozalekcyjnych. Badaniom zostały poddane dokumenty szkolne takie jak: plany pracy zajęć pozalekcyjnych, sprawozdania z zajęć pozalekcyjnych, programy lub plany pracy kół zainteresowań, ale i sprawozdania z działalności samorządów szkolnych. Oczywiście, działalność uczniowska we wszystkich szkołach jest bardzo dynamiczna i różnorodna, często posiadająca wieloletnią tradycję, z czym się wiążą również ogromne sukcesy w różnych dziedzinach nauki. W dużej mierze dotyczy to sportu, ale i wolontariatu, a przede wszystkim konkretnych treści kształcenia związanych z poszczególnymi przedmiotami szkolnymi. Analiza dokumentacji dowiodła jednocześnie, iż zajęcia pozalekcyjne to również okazja do promowania walorów kulturowych swojej małej ojczyzny, ale i kultury innych regionów Polski oraz innych krajów. W szkołach powyższe założenia są realizowane przez następujące organizacje uczniowskie: koła regionalne (turystyczno-krajoznawcze, geograficzne, regionalno-historyczne), koła europejskie (Młodego Europejczyka), koła muzyczne (szkolne zespoły muzyczne, zespoły wokalne, wokalo-instrumentalne), koła plastyczne, koła teatralne, koła językowe (języka białoruskiego, rosyjskiego, niemieckiego, angielskiego) oraz harcerstwo i samorząd szkolny.

Bardzo dużą popularnością w działalności uczniowskiej cieszą się koła regionalne. Wśród głównych celów ich funkcjonowania odnaleźć można następujące założenia: rozwijanie wiedzy o kulturze i historii własnego regionu i jego związku z kulturą narodową, nawiązanie więzi ze środowiskiem lokalnym, kreowanie i podtrzymanie tożsamości narodowej i regionalnej, ukazanie tradycji regionu, wskazanie przykładów umożliwiających integrację z kulturą narodu, nawiązanie kontaktu z miejscowymi twórcami, promocja i poznanie zabytków, kształtowanie więzi emocjonalnych z miejscem zamieszkania, pobudzenie społecznej aktywności i odpowiedzialności za rozwój swojej

² Źródło: na podstawie wyników badań Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2002 roku.

małej ojczyzny, ale i kształtowanie postaw tolerancji wobec innych społeczności. Działalność wszystkich kół wiąże się z przygotowaniem i obchodami różnorodnych świąt. Przykładem może być dzień 1 listopada – święto Wszystkich Świętych, w związku z którym uczniowie porządkują groby na okolicznych cmentarzach, nie tylko katolickich.

Ciekawe inicjatywy w ramach działalności Koła Regionalnego podejmują uczniowie z Brańska. Zorganizowali oni wiele pielgrzymek i wycieczek na przykład do zakątków kultury mniejszości narodowych w regionie (Tykocin, Kruszyniany) oraz spotkań promujących muzykę, tańce różnych kultur, gwary regionu, działalność twórców regionu i wybitnych postaci z Podlasia. W Narzewce działa Koło Turystyczno-Regionalne, którego członkowie wielokrotnie brali udział w programie o tematyce żydowskiej „Przywróćmy pamięć”, dokonując w Warszawie prezentacji projektu realizowanego na terenie szkoły. Uczniowie organizowali spotkania z młodzieżą z Izraela, brali udział w II Podlaskiej Szkolnej Gieldzie Turystycznej „Przygoda” podczas Podlaskich Targów Turystycznych, jak i w projekcie „Wspólna przeszłość, wspólna przyszłość, wspólne działania”. Również Koło Turystyczno-Krajoznawcze gimnazjum w Wasilkowie podejmuje wiele działań na rzecz poznawania innych kultur. Członkowie koła regularnie odwiedzają miejscowy kirkut, natomiast w ramach programu „Przywróćmy pamięć” wzięli udział w pokazie filmów podczas festiwalu „Żydowskie Motywy” zorganizowanego przez Fundację Uniwersytetu w Białymstoku. Uczniowie z gimnazjum w Dubinach w ramach działalności regionalnej pod hasłem „Gospodarskie jądło” zorganizowali warsztaty regionalne sztuki kulinarnej i kultury stołu „Mój dom otwarty dla turysty”. Celem tego przedsięwzięcia było, obok zaprezentowania kulinariów regionu, przybliżenie problematyki zakładania gospodarstw agroturystycznych. Uczniowie w tym celu przeprowadzili wywiady z właścicielami takich gospodarstw w okolicy, zorganizowali wiele spotkań: z pracownikami stacji sanitarnej, z przewodnikiem Puszczy Białowieskiej, z pracownikiem Centrum Promocji Regionu w Hajnówce. Wyniki swojej pracy zaprezentowali w formie plakatów. Ciekawym pomysłem była również kulinarna wycieczka po regionie, której efektem jest stworzony zbiór tradycyjnych przepisów regionalnych oraz wykonanie niektórych z nich przez uczniów (m.in. piróg – pieróg). Koło Regionalne funkcjonuje również w szkole w Orli. Do zadań, jakie stoją przed uczniami w ramach działalności koła, oprócz wymienionych powyżej jest szerzenie pamięci o Żydach orlańskich, dokumentowanie starych cmentarzy oraz przydrożnych krzyży w gminie Orla. Uczniowie utrzymują kontakt ze społecznością lokalną, zbierają i opisują zdjęcia i dokumenty pozyskane od mieszkańców gminy, które prezentują podczas różnych spotkań i wystaw

(np. *Skrawki naszej historii*). W ten sposób poszerzają zbiory sali regionalnej o nowe ekspozyty. Uczniowie brali udział w warsztatach archeologicznych w ramach projektu „Odkrywamy naszą przeszłość”, w warsztatach operatorskich „Miejsce rodzinne w obiektywie”, czego efektem jest film *I została tylko synagoga...*, który zajął I miejsce w Ogólnopolskim Młodzieżowym Konkursie Krajoznawczym „Poznajemy ojcowiznę”. Ponadto efektem działalności pozalekcyjnej jest wiele opracowań i prezentacji, do których należą m.in.: utworzone toponimy miejscowości Szernie, Koszele, Wólka, „Kuchnia regionalna Gminy Orla” – prezentacja zrealizowana w ramach projektu „Chrońmy nasze dziedzictwo językowe – budowanie świadomości zachowania gwary języka ukraińskiego na Podlasiu”, nakręcony film pt. *Pudłański korowaj* (zrealizowany wspólnie z Telewizją Białostok), Praca pisemna (esej) na konkurs „Moja Szkoła w Unii Europejskiej”, filmy: *Czas radości, Czas smutku, Getto, Święta i potrawy, Praca, Szkoła, Tacy byli...* – zrealizowane w ramach projektu edukacyjnego „Przywróćmy pamięć”, praca „Historia ludzi i miejsc” – pt. „Baćkauszczyzna od narodzin do śmierci”. Ponadto Koło Regionalne przy Gimnazjum nr 2 w Hajnówce w swoich założeniach kieruje się chęcią doskonalenia technik turystycznych. Uczniowie organizują różnorodne konkursy, dotyczące na przykład wiedzy o Puszczy Białowieskiej. Ale bardzo ważnym celem, jaki stawiają sobie członkowie koła, a realizują go m.in. poprzez różnorodne wycieczki, jest poznawanie miejsc turystycznych związanych z wartościami wielokulturowego Podlasia.

Kolejną grupę organizacji uczniowskich stanowią Koła Europejskie. Takie stowarzyszenia funkcjonują w obu gimnazjach w Hajnówce, w Gimnazjum nr 1 w Siemiatyczach, w szkole w Narewce oraz w Michałowie. Do celów, jakie stawiają sobie uczniowie i ich opiekunowie najczęściej należą: poznawanie życia, tradycji, kultury własnego regionu, ojczyzny i innych państw, uczenie się otwartości na inne kultury i systemy wartości, kształtowanie postawy dialogu i tolerancji wobec odmienności. W wielu szkołach właśnie tego typu koła uczniowskie aktywnie włączają się do organizacji Dnia Języków Obcych, który obchodzony jest 26 września. W Gimnazjum nr 3 w Hajnówce podczas spotkań Koła Europejskiego realizowane są takie tematy jak: „Mój region – co warto wiedzieć o najbliższej okolicy”, „Inne regiony Polski i ich kultura – stroje ludowe”, „Otwartość i tolerancja wobec innych kultur – zwyczaje świąteczno-noworoczne w innych państwach”, „Wigilia z tradycyjnymi polskimi zwyczajami i potrawami”. Członkowie koła efekty swojej działalności przedstawili w formie albumu o Hajnówce pt. *Miejscowość, w której mieszkam*. Natomiast uczniowie Gimnazjum nr 2 w Hajnówce wykorzystując różne źródła (m.in. Internet, czasopisma, książki) zapoznają się z historią, tradycją i kul-

turą krajów unijnych, zakładają „teczki” poszczególnym krajom, do których mają dostęp wszyscy uczniowie i nauczyciele. Uczniowie wykonują gazetki ścienne, organizują debaty, konkursy m.in. cykliczny konkurs „Moja szkoła w Unii Europejskiej”. W Narewce funkcjonuje Szkolny Klub Europejski, w ramach którego uczniowie podejmują się zadań wykraczających poza problematykę europejskości i promowania wielokulturowości. Praca oparta jest głównie na metodzie projektu (np. realizacja projektu „Ocalmy wspomnienia czasu wojny”, którego efektem jest publikacja *Ocalone wspomnienia*, dotycząca drugiej wojny światowej). Uczniowie wzbogacają również wiedzę o historii i zabytkach swojego regionu, organizują wiele wycieczek, wiele różnorodnych wystaw i debat szkolnych. Ciekawe imprezy organizuje również Szkolny Klub Europejski „Szkolne okno na Europę”, działający przy Gimnazjum nr 1 w Siemiatyczach. Należą do nich niewątpliwie: „Dzień francuski”, „Dzień angielski i irlandzki”, czy też „Lekcja po europejsku”, kiedy to uczniowie prezentują wybrane elementy kultur poszczególnych krajów należących do Unii Europejskiej. Członkowie klubu przeprowadzili wśród mieszkańców Siemiatycz badania ankietowe dotyczące stanu wiedzy na temat krajów unijnych oraz opinii związanej z przystąpieniem Polski do Unii Europejskiej. Wielokrotnie organizowali również na terenie szkoły „Dni europejskie”, których celem było m.in. wyeliminowanie funkcjonujących stereotypów i uprzedzeń związanych z mieszkańcami różnych krajów. Ponadto członkowie koła utrzymują kontakt i dokonują wymian międzyszkolnych ze szkołami z Białorusi i Ukrainy. Natomiast Szkolny Klub Europejski gimnazjum w Michałowie realizuje projekt we współpracy z uczniami ze szkoły niemieckiej z Osnabrück. Celem uczniów obu szkół jest zgromadzenie i wyselekcjonowanie interesujących informacji na swój temat w kontekście regionów i krajów, z których pochodzą (kultura, obyczaje, historia, polityka, turystyka). Członkowie koła wzięli ponadto udział w obchodach rocznicy wstąpienia Polski do Unii Europejskiej, w tzw. Miasteczku Europejskim.

Okazją do realizacji treści z zakresu różnorodności kulturowej są również pozalekcyjne zajęcia muzyczne. Wszystkie badane szkoły aktywnie działają i na tej płaszczyźnie, co bardzo często wiąże się z przygotowaniem i obchodami wielu różnych uroczystości szkolnych (np. święta Bożego Narodzenia, Dni Języków Obcych). Są jednak szkoły, których aktywność w tym zakresie wykracza poza działalność wyłącznie szkolną, a ich uczniowie odnoszą na tej płaszczyźnie ogromne sukcesy.

I tak w szkole w Orli działa chór, którego głównym celem jest poznawanie piękna muzyki wokalne, ale i prezentowanie pieśni różnych narodów oraz pieśni regionu w językach mniejszości. W szkole działa również zespół wokalny

„1/3”, który w ostatnich kilku latach wielokrotnie zdobywał wysokie miejsca i wyróżnienia w wielu kategoriach w Rejonowych i Centralnych Eliminacjach Piosenki Białoruskiej, w Konkursie Ukraińskiej Piosenki „Z Podlaskiej Krynicy”, czy też Ogólnopolskim Konkursie Piosenki Rosyjskiej – „Ruskije Gołasa”. Systematyczne spotkania zespołu to nie tylko przygotowania do różnorodnych konkursów i uroczystości, to również wspólny dobór repertuaru, ubioru i rekwizytów. Uczniowie biorą udział we wszystkich możliwych uroczystościach na terenie szkoły, gminy, ale i województwa: koncertach, festynach, turniejach (m.in. Orlańskie Spotkania z Kulturą i Sztuką Dzieci i Młodzieży, Powiatowe Prezentacje Tradycji Ludowej, Dzień Kultury Białoruskiej, Prezentacja Szkół w Muzeum Białoruskim w Hajnówce). Duże sukcesy w ramach działalności muzycznej ma również Gimnazjum nr 2 w Hajnówce, gdzie działają dwa zespoły: „Hip – Hop” i „Kryniczka”. Uczniowie, w ramach zajęć pozaszkolnych biorą udział w Artystycznych Spotkaniach Młodzieży w Muzeum Kultury Białoruskiej w Hajnówce – przygotowali na tę okazję inscenizację białoruskiej baśni oraz pokaz tańca ludowego do piosenki „Ciecze wada u jarok”. Uczniowie są również autorami i wykonawcami obrzędu „Wiaczorki” wystawionego w Hajnowskim Domu Kultury w ramach XV Prezentacji Białoruskich Zespołów Obrzędowych. Podobnie, w szkole w Brańsku od wielu lat działa Ludowy Zespół Pieśni i Tańca „Skowronki”, który za główny cel stawia sobie promowanie folkloru regionu. Choć repertuar jest bardzo szeroki, dotyczy kultury korzennej Podlasia, czerpiącej od pierwotnych „piewców”. Zespołowi bardzo bliskie są podlaskie obrzędy weselne, które są prezentowane przy każdej możliwej okazji. „Skowronki mają na swoim koncie wiele sukcesów, biorą udział we wszystkich przeglądach folklorystycznych w województwie, koncertują również poza granicami kraju. Współpracują również z innymi zespołami opierającymi się na folklorze podlaskim. Ponadto przy szkole funkcjonuje również młodzieżowa orkiestra dęta, która aktywnie uczestniczy w życiu kulturowym szkoły i miasta, od wielu lat organizuje w Brańsku koncerty kołęd polskich. Wiele sukcesów muzycznych mają na swoim koncie również uczniowie z gimnazjum w Augustowie (k. Bielska Podlaskiego), gdzie funkcjonuje chór „Kamerton”. Uczniowie wielokrotnie zajmowali I miejsca w Konkursie Piosenki Białoruskiej w kategorii duetów, zespołów dziewczęcych i chórów. Podobnie jest w przypadku szkoły w Narewce, której uczniowie muzycznie prezentują kulturę białoruską podczas różnych okazji. W szkole w Juchnowcu cyklicznie odbywa się Szkolny Konkurs Piosenki Zagranicznej, którego celem jest poznanie muzyki innych krajów i jej upowszechnienie. Uczniowie co roku biorą też udział w konkursie „Boże Narodzenie w muzyce i poezji”.

Kolejną grupę zajęć pozalekcyjnych, których dokumentacja została poddana analizie, stanowią zajęcia plastyczne. Chociaż w swoich założeniach mają one służyć rozwijaniu zdolności plastycznych i manualnych uczniów, są również okazją do realizacji treści związanych z różnorodnością kulturową. Bardzo wyraźnie jest to widoczne na przykładzie szkoły w Milejczycach. Uczniowie, w ramach pozalekcyjnych zajęć artystyczno – plastycznych realizowali wiele ciekawych przedsięwzięć w związku ze współpracą z Fundacją Żydowska. Dość oryginalną inicjatywą było stworzenie graffiti upamiętniającego społeczność żydowską, ale i podkreślającego obecność trzech świątyń w Milejczycach (synagoga, kościół katolicki, cerkiew prawosławna). Również uczniowie należący do koła plastycznego szkoły w Orli brali udział w wielu akcjach związanych z prezentacją kultury regionalnej – na przykład projekt szkolny „Mnie ta ziemia od innych droższa...”. Prace uczniów można było oglądać w Muzeum Kultury Białoruskiej w Hajnówce podczas wystawy pt. „Wytwory serc i rąk Małych Artystów”. Podobnie uczniowie szkół w Augustowie, w Juchnowcu, jak i Gimnazjum nr 3 w Hajnówce w ramach działalności pozalekcyjnej mogą pochwalić się wieloma sukcesami, jakie odnieśli w różnorodnych konkursach plastycznych dotyczących zarówno tematyki świątecznej, jak i sztuki ludowej.

Koła teatralne to kolejna propozycja zajęć służących rozwijaniu zainteresowań uczniów. Dzieje się tak w szkole w Orli, gdzie uczniowie przygotowują m.in. przedstawienia w języku białoruskim, wykazują bardzo dużo inwencji twórczej, samodzielnie projektują dekoracje oraz kostiumy, czy też piszą własne scenariusze. W szkole w Bielsku Podlaskim funkcjonuje teatr szkolny „Gimnazjon”, który jako jedyny w mieście posiada bogatą wieloletnią tradycję w przygotowywaniu wielu uroczystości (m.in. jasełka bożonarodzeniowe).

Koła języków obcych funkcjonują w każdej szkole i zazwyczaj w dokumentacji dotyczącej realizacji treści kształcenia w ramach zajęć pozalekcyjnych tego typu pisze się o uzupełnieniu materiału realizowanego podczas lekcji szkolnych, czy też przygotowaniu gimnazjalistów do egzaminów zewnętrznych. Jednak w niektórych przypadkach można zauważyć, iż koła językowe wykraczają poza tego typu cele.

Przykładem takim są koła języka białoruskiego (bądź koła białoruskie), które funkcjonują w szkołach w powiecie hajnowskim. Do głównych celów ich działalności zalicza się: zainteresowanie uczniów nauką języka białoruskiego, zachęcanie do komunikowania się w tym języku, jego poszanowanie, jak i kształtowanie szacunku wobec posługujących się nim ludzi i ich kultury. Uczniowie wystawiają różnorodne przedstawienia (np. w ramach Europejskiego Dnia Języków Obcych) oraz biorą udział w „Mastackich sustreczau szkolnikau (Artystycznych Spotkaniach Uczniów) w Ośrodku Kultury Białoruskiej w Hajnówce. Bardzo

często koła białoruskie ściśle współpracują ze szkolnymi zespołami wokalnymi, czego przykładem jest Gimnazjum nr 2 w Hajnówce.

Koła języka rosyjskiego, oprócz doskonalenia znajomości tego języka, służą również szerzeniu różnych informacji o samym kraju (najczęściej turystycznych), ale i poznawaniu tradycji rosyjskich (szczególnie widoczne jest to na przykładzie szkoły w Choroszczy i Gimnazjum nr 3 w Hajnówce). Podobna sytuacja ma miejsce w przypadku działalności kół języka niemieckiego i angielskiego. W dokumentacji odzwierciedlającej realizację treści podczas tego typu zajęć we wszystkich szkołach wymienia się cele dotyczące zarówno poznania ogólnych informacji o Niemczech i Wielkiej Brytanii, ale i zapoznanie z tradycjami i zwyczajami na przykład świątecznymi w krajach niemieckojęzycznych. W dość interesujący sposób jest to realizowane w szkole w Dubinach. Uczniowie, w ramach zajęć pozalekcyjnych „O moim regionie po niemiecku” i „O moim regionie po angielsku”, których główne cele to prowadzenie konwersacji w tych językach obcych, omawiają również tematy dotyczące tradycji rodzinnych, obchodzonych świąt itd. Analizują również walory turystyczne swojego regionu, omawiają jego zabytki i historię, poznają historię miejscowości, prowadzą rozmowy z mieszkańcami, gromadząc w ten sposób różne informacje i opowieści. Poznają zawody (również nietypowe) ludzi w okolicy, potrawy charakterystyczne dla regionu, porównują je z potrawami z innych części Polski. Ponadto planują wycieczki po regionie, opracowują ulotki i foldery w językach obcych.

Do innych uczniowskich organizacji, realizujących tego typu treści należy również Koło Katechetyczne szkoły w Milejczycach. Uczniowie podczas spotkań z opiekunem zapoznają się z głównymi wyznaniem w Polsce, poznają przeszłość regionu w kontekście wydarzeń historycznych, ale i na przykład analizują zagrożenia internetowe, są otwarci na różną problematykę. Organizują na terenie szkoły różnorodne wystawy i debaty. W Gimnazjum nr 2 w Hajnówce działa również Zespół Samokształceniowy Humanistów, który organizuje wiele konkursów dotyczących na przykład wiedzy religijnej uczniów, czy konkursów plastycznych (np. „Moja cerkiew parafialna”). W tej samej szkole funkcjonuje także Koło Żywego Słowa, w ramach którego uczniowie przygotowują różnorodne inscenizacje (np. o tematyce bożonarodzeniowej), konkursy recytatorskie w różnych językach. Ciekawe inicjatywy podejmują uczniowie w Wasilkowie działający w szkolnym wolontariacie. W ramach obchodzonych w szkole „Dni Języków Europejskich”, organizują akcję związaną z przygotowaniem i prezentacją uczniowskich wyrobów kulinarnych, kojarzących się z różnymi państwami europejskimi.

W wielu szkołach uczniowie należący do harcerstwa, jak i samorządu szkolnego obok wykonywanych zadań wynikających ze specyfiki tych organizacji uczniowskich, włączają się w przygotowania do różnych uroczystości szkolnych – zabaw i wróżb andrzejkowych, jasełek, Wigilii i spotkań z opłatkiem i prosforą, konkursów kolędniczych. Ponadto ich członkowie czynnie uczestniczą w wielu projektach edukacyjnych realizowanych na terenie szkoły, organizują wiele wycieczek, których celem jest m.in. poznanie kultury, tradycji oraz folkloru regionu.

Refleksje końcowe

Specyfika zajęć pozalekcyjnych polega na tym, że są one integralną częścią procesu dydaktyczno-wychowawczego, stanowią przedłużenie działalności szkoły, ale wiążą się z czasem wolnym. To dzięki takim zajęciom uczniowie mają szansę na rozwijanie i pogłębianie własnych zainteresowań i uzdolnień. Pomimo tego, problematyka pozalekcyjnych i pozaszkolnych form organizacyjnych nie była przedmiotem zainteresowania edukacji i nauk o niej. Jak pisze K. Denek, to niezrozumiałe, gdyż tego typu zajęcia dają ogromne możliwości autentycznego oddziaływania wychowawczego [Denek, 2009: 51]. Badania przeprowadzone w podlaskich gimnazjach dowodzą, iż pozalekcyjna działalność młodzieży jest wielokierunkowa i dynamiczna, a oferta i problematyka takich zajęć bywa bardzo zróżnicowana. Jednak to, czy uczniowie będą brali w nich udział, zależy od dyrekcji placówek i samych nauczycieli – trzeba chcieć...

Bibliografia

- Bogaj M. (2000), *W poszukiwaniu modelu szkoły przyszłości*, „Edukacja”, nr 1.
- Denek K. (2009), *Edukacja pozalekcyjna i pozaszkolna*, Poznań.
- Karpińska A. (2001), *Niepowodzenia szkolne wobec zmian w teleologii edukacyjnej i treściach kształcenia*, (w:) K. Denek, T.M. Zimny (red.), *Edukacja jutra. VII Tatrzańskie Seminarium Naukowe*, Częstochowa.
- Komorowska H. (1999), *O programach prawie wszystko*, Warszawa.
- Kupisiewicz Cz. (1995), *Koncepcje reform szkolnych w wybranych krajach świata na przełomie lat osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych*, Warszawa
- Lewowicki T. (2002), *W poszukiwaniu modelu edukacji międzykulturowej*, (w:) E. Malewska, B. Śliwerski (red.), *Pedagogika i edukacja wobec nowych wspólnot i różnic w jednoczącej się Europie*, Kraków.
- Niemiec J. (2002), *Reforma w dialogu i perspektywie*, (w:) A. Karpińska (red.), *Edukacja w dialogu i reformie*, Białystok.

- Nikitorowicz J. (2002), *Edukacja międzykulturowa wobec dylematów kształtowania tożsamości w społeczeństwach wielokulturowych*, (w:) E. Malewska, B. Śliwerski (red.), *Pedagogika i edukacja wobec nowych wspólnot i różnic w jednoczącej się Europie*, Kraków.
- Nikitorowicz J. (2003), *Edukacja międzykulturowa*, (w:) *Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku*, t. I, Warszawa.
- Nikitorowicz J. (2005), *Kreowanie tożsamości dziecka, Wyzwania edukacji międzykulturowej*, Gdańsk.
- Siemak-Tylikowska A. (1985), *Podstawy teorii doboru treści kształcenia*, Warszawa.

SUMMARY**Intercultural education in after-school edifying activities
– the report on the research**

In this article, based on assumptions of multicultural education, I try to clarify the possibilities of curriculum production in contemporary schools. I present the results of research which took place within sixteen schools in Podlaskie county. One of the purposes of doing this research was to determine whether curriculum is productive in these schools. In this text I present the results of documents analysis concerning after-school activities.